

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรวิชาศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผู้วิจัย ขอเสนอ ทฤษฎี หลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรียงลำดับดังนี้

1. หลักสูตร ในเรื่องความหมาย ความสำคัญและองค์ประกอบ
2. การนำหลักสูตรไปใช้ในเรื่อง การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อการใช้หลักสูตร การจัดการเรียนการสอนของครู
3. บทบาทของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร
4. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
5. หลักสูตรวิชาศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
6. ความหมายของศิลปศึกษา
7. การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลวิชาศิลปศึกษาตามแนวของหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตร

หลักสูตร หมายถึง แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลงประกอบในแต่ละ โปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ (ธารง บัวศรี, 2532) ส่วน สุมิตร คุณานุการ (2523) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรในระดับโรงเรียนหมายถึง โครงการ

ที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะ เป็นภายใน หรือภายนอกโรงเรียนก็ตาม เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลความรู้และประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้ผู้เรียน เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน ไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลความรู้ ประสบการณ์และกิจกรรมทั้งหมดที่จัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

สำหรับในการจัดการเรียนการสอนนั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ การกำหนด มาตรฐานการเรียนรู้เพื่อให้แน่ใจว่าเยาวชนแต่ละวัยแต่ละระดับการศึกษานั้น ได้รับการศึกษา ที่มีคุณภาพทัดเทียมกัน กล่าวคือ มีแนวทางที่กำหนดไว้ว่า ควรรู้วิชาอะไร เนื้อหาสาระมากน้อยแค่ไหน ควรได้รับการฝึกฝนอบรมให้มีทักษะด้านใด และควรมีพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญหาอย่างไร (ธำรง บัวศรี, 2532) ข้อความที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะ เห็นได้ว่า ปัจจัยที่สำคัญอันดับแรกที่จะให้ความมั่นใจได้ว่า เยาวชนรวมทั้งผู้เรียนทั้งหมด จะได้รับการศึกษาตามที่มุ่งหวังไว้ คือ หลักสูตรนั่นเอง โดยเฉพาะเมื่อมีหลักสูตรเป็นแนวทาง ในการจัดประสบการณ์แก่ผู้เรียนแล้ว ก็เป็นที่หวังได้ว่าผู้เรียนแต่ละสาขา และแต่ละระดับการศึกษา จะได้รับการศึกษาในแนวเดียวกัน และถึงแม้ในการปฏิบัติ ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ แตกต่างกันไปบ้าง แต่การเรียนการสอนย่อมจะมุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน

หลักสูตรจึงมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างยิ่ง เพราะหลักสูตรเป็น เครื่องชี้ทิศทางในการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียน ได้พัฒนาและไปสู่จุดหมายเดียวกันตามที่ หลักสูตรกำหนดไว้ และการที่จะมองหลักสูตรได้ทั้งระบบนั้น องค์ประกอบของหลักสูตรจะเป็น ตัวบ่งชี้ให้เห็น โครงสร้างของหลักสูตร ได้อย่างชัดเจนทีเดียว และได้มีการศึกษาหลายท่าน ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ดังนี้ คือ

สมิตร คุณานุกร (2523) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตร ประกอบด้วย

1. ความมุ่งหมาย

2. เนื้อหา
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผล

ธำรง บัวศรี (2532) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตร ประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์
4. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
5. วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน
6. การประเมินผล

บุญมี เณรยอด (ม.ป.ป.) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตร ประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. เนื้อหาของหลักสูตร
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผลหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตรนับเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผลการเรียนการสอน การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร และจากแนวคิดทางด้านองค์ประกอบของหลักสูตรดังกล่าวพอสรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตรควรประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. เนื้อหาสาระของหลักสูตร
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผลหลักสูตร

การนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก เป็นการนำหลักสูตรไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้นั้น มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ คือ

โบซองส์ กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การนำหลักสูตรไปปฏิบัติ โดยประกอบด้วยกระบวนการสำคัญที่สุด คือ การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดปัจจัยสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้ครูได้มีการพัฒนาการเรียนการสอน (1975. อ้างถึงใน สังต์ อูทรานันท์, 2527)

กระทรวงศึกษาธิการ (2525) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้นั้นประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งปฏิบัติเกี่ยวโยงกันโดยบุคคลหลายฝ่าย คือ

1. การบริหาร ได้แก่ การจัดการให้มีการดำเนินกิจกรรมไปตามหลักสูตร รวมทั้งการสนับสนุนช่วยเหลือด้านงบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์แก่โรงเรียน
2. การนิเทศติดตามผล ได้แก่ การช่วยเหลือแนะนำทางวิชาการ เพื่อให้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนเป็นไปตามหลักสูตร รวมทั้งการตรวจสอบและประเมินผล การปฏิบัติงานของโรงเรียน
3. การเรียนการสอน ได้แก่ การจัดกิจกรรมโดยครูและนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจ มีความสามารถ ความคิด มีคุณธรรม และมีลักษณะนิสัยตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
4. การจัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ได้แก่ การจัดกิจกรรมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียนนอกเหนือจากการเรียนการสอน
5. การวัดผลการเรียน ได้แก่ กระบวนการตรวจสอบนักเรียนว่า ได้ไปถึงจุดหมายปลายทางที่หลักสูตรต้องการหรือไม่ เพียงใด และบอกว่ามีส่วนใดบกพร่องต้องปรับปรุงแก้ไขต่อไป

สังต์ อูทรานันท์ (2528) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้หมายถึง ขั้นตอนการนำเอาหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ หรือการนำหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอนในโรงเรียน การนำ

หลักสูตรไปใช้ต้องมีประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยกิจกรรมกระบวนการต่าง ๆ หลายประเภท เช่น

1. การจัดทำเอกสารคู่มือการใช้หลักสูตร
2. การเตรียมบุคลากร การบริการและการบริหารหลักสูตร
3. การดำเนินการสอนตามหลักสูตร
4. การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร

บุญมี เณรยอด (2528) ได้กล่าวถึง การนำหลักสูตรไปใช้ ประกอบด้วย

1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน คือ การจำแนกหลักสูตรเป็นรายละเอียดต่าง ๆ ก่อนที่จะนำหลักสูตรไปปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร ให้ผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรเข้าใจตรงกัน และไปในทิศทางเดียวกัน อาจประกอบด้วยกิจกรรมหลายอย่าง เช่น การจัดทำเอกสารหลักสูตรชนิดต่าง ๆ เช่น แผนการสอน คู่มือครู คู่มือการใช้หลักสูตร เป็นต้น

2. การจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อการใช้หลักสูตร ได้แก่ วัสดุหลักสูตรและวัสดุการเรียนการสอน อุปกรณ์ต่าง ๆ ครุภัณฑ์ ตลอดจนอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งนอกจากจะจัดให้แล้วยังครอบคลุมถึงการรักษาสภาพให้พร้อมที่จะใช้ประโยชน์ได้ด้วยความพอเพียง ความสะดวกในการใช้ และการใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า

3. การสอนของครู เกี่ยวกับสมรรถภาพในการสอนของครู สมรรถภาพเกี่ยวกับความรู้ในเนื้อหา สมรรถภาพในการถ่ายทอด และสมรรถภาพในการบริหารการสอน การสอนนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนจะต้องรอบรู้ในเนื้อหาวิชาที่ตนเองสอน ส่วนสมรรถภาพในการถ่ายทอดนั้น หมายถึง วิธีการ หรือวิธีการที่ผู้สอนใช้ในการกำหนดเนื้อหาไปสู่ผู้เรียน สมรรถภาพเกี่ยวกับการบริหารการสอนในการสอนของครูผู้สอนแต่ละรายวิชา ต้องมีการวางแผนและเตรียมการณไว้อย่างไรบ้าง การบริหารการสอนจึงครอบคลุมกิจกรรมหลัก

4 ประการ คือ การเตรียมการสอน การสอน การวัดผลการสอน และการซ่อมเสริมสำหรับการปฏิบัติงานของครูผู้สอน เป็นการนำเอาสิ่งที่เตรียมการหรือมีอยู่ในตัวผู้สอนออกมาสู่การปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผล

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในการนำหลักสูตรไปใช้นั้น ประกอบด้วย กิจกรรมต่าง ๆ ตามแต่ที่คณะของนักการศึกษาแต่ละท่าน ที่จะเน้นความสำคัญแยกย่อยแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า การนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนจะประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลัก คือ

1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน
2. การจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อการใช้หลักสูตร
3. การจัดการเรียนการสอนของครู

โดยเหตุนี้ ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาสภาพปัญหาการใช้หลักสูตรวิชาศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ใน 3 กิจกรรมดังกล่าว โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ

1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน

เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในห้องเรียน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1.1 การวางแผนการใช้หลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนจะต้องศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรดูว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรและการสอนครั้งนี้มีเป้าหมายของหลักสูตรที่แท้จริงเป็นอย่างไร สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเพียงใด การนำหลักสูตรมาใช้นั้นทางโรงเรียนมีการวางแผนอย่างไร ทั้งในด้านตัวครู วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ ตลอดจนแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่จะนำมาซึ่งในการใช้หลักสูตร เพื่อให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 การจัดทำกำหนดการสอนและบันทึกการสอน กำหนดการสอน คือ เอกสารที่กำหนดเนื้อหาสาระของแผนการสอน และคู่มือครูที่จะสอน ตลอดปีว่าจะสอนเรื่องใด ตอนใด กิจกรรมใดต้องสอนก่อนหลัง ใช้เวลาแต่ละเรื่องมากน้อยเพียงใด โดยแบ่งออกเป็น กำหนดการสอนรายสัปดาห์ และกำหนดการสอนรายวัน บันทึกการสอน คือ เอกสารที่กำหนดเนื้อหาสาระในการสอนของครูในแต่ละวัน การทำบันทึกการสอนทำให้ครูเกิดความพร้อมที่จะสอน เกิดความมั่นใจในตนเอง และสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

1.3 การจัดทำเอกสารหลักสูตร คือ เอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่ออธิบายรายละเอียดของหลักสูตรให้การใช้หลักสูตรบรรลุความมุ่งหมายของหลักสูตร เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสือเรียน

2. การจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อการใช้หลักสูตร

การใช้หลักสูตรจะสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายได้นั้น จำเป็นต้องมีปัจจัยหลาย ๆ ด้านมาเสริมการนำหลักสูตรไปใช้ ผู้บริหารโรงเรียนควรสำรวจปัจจัยและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของโรงเรียนว่าเหมาะสมกับการนำหลักสูตรมาปฏิบัติหรือไม่ ซึ่งการจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย

2.1 การเตรียมบุคลากร เนื่องจากครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้ ครูผู้สอนได้มีการพัฒนาตนเองให้ทันกับความเปลี่ยนแปลง การเตรียมบุคลากรเพื่อการใช้หลักสูตรนั้นมีหลายวิธี คือ การประชุมชี้แจง การอบรม การประชุมสัมมนา การเผยแพร่ทางเอกสารและสื่อมวลชน กระทรวงศึกษาธิการ (2525) ได้กล่าวว่า การที่จะให้การเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายโรงเรียนควรได้เตรียมครูก่อนเข้าชั้น ดังนี้

1. จัดประชุมชี้แจงหลักสูตร
2. จัดสัมมนาให้ความรู้ทางวิชาการ
3. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ
4. จัดให้มีการสาธิตการสอน
5. จัดศึกษานอกสถานที่
6. รวบรวมอุปกรณ์ และแหล่งวิชาการ

2.2 การจัดตารางสอน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ให้ครบถ้วนตรงตามหลักสูตรนั้น ผู้จัดตารางสอนต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายของหลักสูตรดีพอสมควรจะต้องมีความรู้ลักษณะจุดประสงค์ และเนื้อหาวิชาของกลุ่มวิชา ทั้งยังต้องมีความรู้เกี่ยวกับวัยและพัฒนาการของเด็กแต่ละระดับ การจัดตารางสอนควรยึดหลักดังนี้

1. หลักสูตรกำหนดระยะเวลาของคาบเวลา คาบละ 50 นาที
- ในการจัดแต่ละครั้งจะจัดครั้งละกี่คาบก็ได้ แต่ควรให้สอดคล้องกับลักษณะของกลุ่มวิชาและพัฒนาการของเด็ก

2. การกำหนดคาบเวลาเรียนของกลุ่มวิชาในกลุ่มเดียวกัน หรือแต่ละกลุ่มวิชาควรมีที่พำนักได้
3. ต้องคิดถึงเวลาที่เปิดเรียนจริง ตลอดปีการศึกษา
4. ต้องศึกษาอัตราเวลาเรียนของกลุ่มวิชาแล้วจัดแบ่ง เวลาออกเป็น สัปดาห์ ตลอดปีการศึกษา
5. ตีตารางเวลา บรรจุในตารางให้ครบทั้ง 5 วัน (กระทรวง-ศึกษาธิการ, 2525)

2.3 การบริการสื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนเป็นสิ่ง

จำเป็นยิ่งในกระบวนการเรียนการสอนของนักเรียนและครู เพราะเป็นเครื่องช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจเรื่องได้แจ่มแจ้งชัดเจนขึ้น ดังนั้น ครูทุกคนจะต้องพยายามจัดหาหรือทำสื่อต่าง ๆ ขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้ใช้สังเกตและค้นคว้าคำตอบเพื่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การเรียนเนื้อหาวิชานั้น ๆ รวมทั้งครูจะต้องรู้แหล่งที่จะชี้แนะให้นักเรียนสามารถไปค้นคว้าหาความรู้ได้นอกเหนือไปจากที่ครูนำมาให้ดูอีกด้วย แทนที่ครูจะเป็นผู้สอนหรือบอกเล่าให้ฟัง แต่เพียงผู้เดียว (กรมวิชาการ, 2521) ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2521) ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนว่า หมายถึง อุปกรณ์และวิธีประกอบการสอน เพื่อใช้เป็นสื่อกลางในการสื่อความหมายที่ผู้สอนประสงค์จะส่งหรือถ่ายทอดไปยังผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ประเภทของสื่อการเรียนการสอน ทศนีย์ ศุภเมธี (2527) ได้แบ่งสื่อการสอนออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ประเภทวัสดุ หรือเรียกว่าสื่อขนาดเล็ก ได้แก่ วัสดุที่นำเสนอความรู้ด้วยตัวเอง โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องมือ เช่น ป้ายนิเทศ บัตรคำ ของจำลอง สมุดภาพ แผนที่ และยังรวมถึงวัสดุที่ต้องอาศัยเทคนิคประกอบ คือ อาศัยเครื่องมือกลไกอันเป็นตัวนำเสนอเรื่องราวหรือความรู้ต่าง ๆ เช่น การบันทึกเสียง แผ่นเสียง สไลด์ เทปบันทึกภาพ
2. ประเภทเครื่องมือ ได้แก่ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายสไลด์ เครื่องเทปบันทึกเสียง
3. ประเภทเทคนิคหรือวิธีการ หรือเรียกได้ว่าการใช้กิจกรรมนั่นเอง กิจกรรมที่ใช้ในการเรียนการสอนที่น่าสนใจ ได้แก่ การเล่นเกม การแสดงบทบาทสมมติ การสาธิต การศึกษานอกสถานที่ การเล่าเรื่อง ฯลฯ

2.4 การจัดอาคารสถานที่ และบรรยากาศในห้องเรียน การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการใช้หลักสูตร เป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารโรงเรียน ซึ่ง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้กล่าวว่า การเตรียมอาคารสถานที่สำหรับการใช้หลักสูตร ได้ยึดเป้าหมาย และหลักการของหลักสูตร ตลอดจนจุดเน้นต่าง ๆ ดังนี้

1. การสอนตามแนวทางของหลักสูตร คือ การให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตามรูปแบบการปฏิบัติในชีวิตจริง คือ มีการสังคมนระหว่างผู้เรียนกับบุคคลภายในและภายนอกโรงเรียน การฝึกให้ครู ผู้เรียน บุคคลอื่น ๆ มีมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อกัน เป็นการฝึกการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมในอนาคต ดังนั้นการดำเนินชีวิตในโรงเรียนจะต้องเหมือนที่บ้านและสังคมในชุมชนนั้น ๆ คือ ผู้บริหารทำหน้าที่คล้ายบิดามารดา ครูอาจารย์ในโรงเรียนเหมือนพี่น้อง ผู้เรียนเหมือนลูก ๆ ที่จะต้องช่วยเหลือกันตลอดเวลา มีบรรยากาศ ลักษณะประชาธิปไตยและเป็นกันเอง ซึ่งจะช่วยให้จิตใจเด็กให้อยากมาโรงเรียน

2. สภาพแวดล้อมสำคัญที่จะเป็นต้นแบบให้ผู้เรียน ผู้บริหารจะต้องควบคุมการปฏิบัติตนเองและของครูให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน

3. การจัดบรรยากาศให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน

4. จัดห้องสมุด มุมหนังสือหรือแหล่งวิชาที่จะให้ผู้เรียนได้ศึกษา

ค้นคว้าด้วยตนเอง

5. มีบริเวณสำหรับผู้เรียนได้ฝึกฝนกิจกรรมในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ

6. จัดสถานที่สำหรับผู้เรียนได้ฝึกฝนการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ

7. โรงเรียนต้องจัดบริการทางด้านสุขภาพสำหรับครูและผู้เรียน

ให้เพียงพอกับกิจกรรมตามหลักสูตร

8. โรงเรียนต้องจัดอาคารสถานที่และบริเวณทั่วไปให้สะอาด

เรียบร้อย

9. จัดป้ายนิเทศสำหรับโรงเรียน ห้องเรียน ให้อยู่ในสภาพปัจจุบัน และใช้ประโยชน์ได้เป็นอย่างดี

การจัดเตรียมอาคารสถานที่ให้สอดคล้องกับความต้องการ การใช้หลักสูตรจึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้การนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนควรได้มีการวางแผนในด้านอาคารสถานที่ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน และสอดคล้องกับหลักสูตรให้มากที่สุด

2.5 การนิเทศติดตามให้ความช่วยเหลือแนะนำ สัจด์ อุทราพันธ์ (2523) กล่าวถึง การนิเทศและติดตามการใช้หลักสูตรว่า ระหว่างการใช้หลักสูตรนั้นหน่วยงาน- ส่วนกลางควรจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร และการติดตามผลการใช้หลักสูตรในโรงเรียนดำเนินการด้วยความถูกต้องมีปัญหาเกิดขึ้นหรือไม่ หากมีปัญหาก็คจะได้ ทหาทางแก้ไขให้ลุล่วงไป การนิเทศการใช้หลักสูตรหรือการนิเทศการจัดการเรียนการสอน ต้องคำนึงถึงหลักสำคัญของการนิเทศ คือ เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันเพื่อให้คำแนะนำ ช่วยเหลือไม่ใช่ เป็นการตรวจสอบเพื่อจับผิดแต่ประการใด โดยลักษณะนี้ผู้นิเทศจำเป็นต้อง สร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีกับผู้รับการนิเทศ กิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้ ดำเนินการตามแผนการบริหารงานจำเป็นต้องมีการนิเทศและควบคุมการดำเนินงานอย่าง โกลัซิด ซึ่งมีลักษณะกิจกรรมที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นการตรวจสอบตามจุดปฏิบัติงาน เพื่อดูการปฏิบัติกิจกรรมว่า เป็นไปตามแผนหรือไม่
2. เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติต่อเนื่อง ในระหว่างการดำเนินงานของแผน หรือโครงการที่กำหนดไว้
3. เป็นกิจกรรมที่เน้นการเก็บข้อมูลในระหว่างดำเนินงานว่าเป็น อย่างไร แตกต่างจากที่กำหนดไว้และมีปัญหาอะไรหรือไม่

การนิเทศติดตามให้ความช่วยเหลือแนะนำ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ อย่างยิ่ง เพราะเป็นการช่วยให้ครูได้ดำเนินการใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง และส่งผลต่อ คุณภาพการเรียนการสอนของนักเรียนในที่สุด

3. การจัดการเรียนการสอนของครู

เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ มีค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ทักษะ และกระบวนการต่าง ๆ เพื่อนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในการดำรง ชีวิต การจัดการเรียนการสอน จึงประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

3.1 การเตรียมการสอน เป็นการวางแผนล่วงหน้าของครูผู้สอน ซึ่งจะต้องมีการจัดทำบันทึกการสอน เตรียมสื่อการสอน วิธีวัดผลประเมินผล ตลอดจนเครื่องมือวัด จุดประสงค์ย่อยไว้ล่วงหน้า เพื่อช่วยให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดำเนินไปตามลำดับ

ขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้ และบรรลุลักษณะประสงค์ กระทรวงศึกษาธิการ (2525) ได้กล่าวถึง การเตรียมการสอนของครูว่ามี 2 ลักษณะ คือ

1. การเตรียมตัวในระยะยาวหรือเตรียมตัวโดยทั่วไป ซึ่งครูจะต้อง เตรียมในเรื่องการศึกษาถึงหลักสูตร การศึกษาเอกสารอื่น ๆ ที่ประกอบเป็นตัวหลักสูตร เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสือเรียน แบบฝึกหัด ตลอดจนสื่อการเรียนการสอนอื่น ๆ และตลอด ทั้งการศึกษาวิธีการวัดผล ประเมินผลการเรียน ตลอดจนการใช้แบบฟอร์มต่าง ๆ ตาม หลักสูตร

2. การเตรียมตัวระยะสั้น หรือการเตรียมเพื่อที่จะสอนในแต่ละวัน ซึ่งครูจะต้องทำกำหนดการสอน และตารางสอนก่อนว่าจะสอนเรื่องอะไร ใช้เวลาที่สอนกี่คาบ แล้วจึงไปดูแผนการสอน หรือคู่มือครู เพื่อศึกษาความคิดรวบยอด จุดประสงค์ เนื้อหาสาระ รายละเอียดว่ามีอะไรบ้าง แล้วพิจารณาความสอดคล้องระหว่างความคิดรวบยอด และ จุดประสงค์ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ แล้วศึกษากิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียน ทั้งหมด การวัดและประเมินผล ตลอดจนการศึกษาเนื้อหาสาระเพิ่มเติม การกำหนดเวลาใน การจัดกิจกรรมให้เหมาะสม การเตรียมการสอนของครูจึงมีส่วนสำคัญต่อการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนเป็นอย่างมาก เพราะการเตรียมการสอนเปรียบเสมือนการเตรียมความพร้อมของครูก่อนลงมือสอนจริง ช่วยให้การดำเนินการสอนเป็นไปอย่างราบรื่นตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ และเป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่ครูด้วย

3.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการการ- ประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) กล่าวถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรมีจุด เน้นอยู่ 2 ประการ คือ การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการจัด การเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนที่ยึด ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การสอนที่จัดเนื้อหาและกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต การสอนที่จัดเนื้อหา กิจกรรมให้เหมาะสมกับความสนใจของผู้เรียน และการสอนที่ให้ผู้เรียน ได้ลงมือคิดหาความรู้ และลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง ส่วนการจัด การเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การที่ครูใช้วิธีการสอน หลาก ๆ แบบให้เหมาะสมกับเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้โดยวิธีสอนที่แก้ปัญหา กระบวน การทำงาน และฝึกกระบวนการต่าง ๆ จนติดเป็นนิสัย การฝึกให้นักเรียนหาความรู้ โดยเน้น กระบวนการจะทำให้ให้นักเรียนนำข้อมูลมาคิดวิเคราะห์ เปรียบเทียบ สร้างทางเลือกประเมินผล

ฯลฯ จนจำข้อมูลและเกิดความเข้าใจโดยไม่ต้องท่องจำ ในการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับจุดเน้นทั้ง 2 ประการดังกล่าวข้างต้น ได้มีการรวมเอาวิธีการสอนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เป็นกระบวนการเรียนการสอนเรียกว่า ทักษะกระบวนการสอนเรียกว่า ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น เพื่อให้ครูผู้สอนนำไปสอนและปรับใช้ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ เนื้อหา และกลุ่มผู้เรียน โดยครูผู้สอนไม่จำเป็นต้องดำเนินการสอนให้ครบทุกขั้นตอน เพราะการสอนแต่ละครั้งมีจุดเน้นที่ต่างกัน อาจเริ่มจากชั้นที่ 1 แล้วไปเน้นชั้นที่ 4, 5, 6 เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น ก็เป็นสิ่งที่มุ่งหวังจะให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งมีกระบวนการดังนี้

1. ชั้นตระหนัก ผู้เรียนตระหนักถึงปัญหาและความจำเป็น เห็นความสำคัญของปัญหานั้น ๆ ต้องการเรียนรู้หรือแก้ปัญหา
  2. ชั้นวิเคราะห์วิจารณ์ ผู้เรียนนำปัญหามาแยกแยะสาเหตุความสำคัญและพิจารณาองค์ประกอบของปัญหา
  3. ชั้นสร้างทางเลือกที่หลากหลาย ผู้เรียนเสนอแนวทางแก้ปัญหา โดยไม่ต้องกังวลว่าดีหรือไม่ดี
  4. ชั้นประเมินและเลือกทางเลือก ผู้เรียนคิดและอภิปรายถึงแนวทางเลือกในการแก้ปัญหา และเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด
  5. ชั้นปฏิบัติ ผู้เรียนตกลงวางแผนปฏิบัติตามทางเลือกโดยวิธีต่าง ๆ เช่น ลงมือทำการค้นหาความรู้
  6. ชั้นปฏิบัติอย่างชื่นชม ครูติดตามให้กำลังใจ และยอมรับเพื่อให้ผู้เรียนให้ความร่วมมือและลงมือปฏิบัติงาน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสม ครูให้เสริมแรง
  7. ชั้นประเมินระหว่างปฏิบัติ ผู้เรียนตรวจสอบการปฏิบัติงาน รายงานผลการปฏิบัติงาน
  8. ชั้นปรับปรุง ถ้ามีปัญหาในการทำงาน นักเรียนยอมรับปัญหา ช่วยกันเสนอแนะและนำไปปรับปรุงแก้ไขด้วยตนเอง
  9. ชั้นประเมินผลรวม ผู้เรียนสรุปผลการทำงานของตนเอง
- กรมวิชาการ (2521) ระบุแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อครูได้ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติดังนี้

(1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน ตลอดจนเนื้อหาในแต่ละบทเรียน ควรยืดหยุ่นได้ตามเหตุการณ์ สภาพท้องถิ่น ความสนใจของผู้เรียน และให้ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวิชามากที่สุดเท่าที่จะทำได้

(2) ผู้สอนควรจะใช้วิธีสอนที่จะให้ผู้เรียนรู้ปัญหา และความต้องการของตนเองและท้องถิ่น ผูกให้คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และรู้จักนำความรู้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน โดยพิจารณาวิธีสอนให้เห็นว่าเหมาะสมกับจุดประสงค์และลักษณะเนื้อหาวิชา เช่น การสอนแบบแก้ปัญหา ค้นคว้า อภิปราย

(3) ผู้สอนควรคำนึงถึงการที่จะให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทั้งภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎี ซึ่งมีผลส่งเสริมคุณลักษณะเฉพาะของเอกัตบุคคผล และให้ผู้เรียนอยู่ในสังคมได้

(4) กำหนดเวลาเรียนแต่ละคาบ ให้โรงเรียนจัดทำเป็นช่วงสั้นหรือยาวตามความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ลักษณะเนื้อหาวิชาและกิจกรรม ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนในชั้นเรียน ครูผู้สอนจึงควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาวิชา วัย ความสามารถและความสนใจของเด็ก เพื่อช่วยให้การเรียนรู้การสอนบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้

3.3 การจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้การสอน กระทรวงศึกษาธิการ (2525) ได้เสนอแนะแนวทางเพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรไว้ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ควรมีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำ ไม่ใช่ผู้สั่งการ และครูควรทำหน้าที่ประสานงาน รับรู้ในการจัดวางแผน รวมทั้งนโยบายต่าง ๆ
2. กิจกรรมที่จัดขึ้นต้องมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ดำเนินการยึดเป็นหลักในการทำงาน และเป็นขอบเขตของการดำเนินงานต่าง ๆ
3. รูปแบบการจัดกิจกรรม มุ่งที่จะส่งเสริมพัฒนาตัวนักเรียนเป็นสำคัญ ฉะนั้นต้องคำนึงถึงความสามารถ ความต้องการ และความสนใจของเด็กนักเรียน โดยให้นักเรียนร่วมกิจกรรมแต่ละประเภทด้วยความสมัครใจและได้ผลดี
4. การจัดกิจกรรมควรมีความสำคัญเท่าเทียมกับการจัดการเรียนการสอน สถานศึกษา ควรพยายามจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนในห้องเรียน

ประภาพรณ สุวรรณสุข (2524) กล่าวถึง กิจกรรมเสริมหลักสูตรไว้ว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตร คือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ครูและนักเรียนร่วมกันจัดขึ้นนอกเหนือไปจากกิจกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมประสบการณ์ของนักเรียนให้กว้างขวางขึ้น

ข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือกิจกรรมเสริมการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่ได้จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งครูผู้สอนควรได้มีการพิจารณาจัดกิจกรรมเสริมให้สอดคล้องและเหมาะสม โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่นักเรียนจะได้รับเป็นสำคัญ ขณะเดียวกัน ผู้บริหาร-โรงเรียนก็ควรดูแลเอาใจใส่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมเสริมอย่างใกล้ชิด เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรบรรลุตามวัตถุประสงค์

3.4 การใช้สื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนหลายประเภทและหลายชนิด การนำมาใช้จึงต้องเลือกให้เหมาะสม ซึ่ง ชำรง บัวศรี (2532) กล่าวว่า หลักในการเลือกสื่อการเรียนการสอนมีดังนี้ คือ

1. ต้องตอบสนองจุดประสงค์การเรียนรู้ ถ้ามีการกำหนดจุดประสงค์ไว้ชัดเจน การเลือกสื่อการเรียนการสอนย่อมทำได้ง่าย

2. ต้องเหมาะสมกับวัยและพื้นฐานประสบการณ์ของผู้เรียน ตามปกติการจัดชั้นเรียนจะสอดคล้องกับวัยและเนื้อหาวิชา การจัดประสบการณ์ก็ยึดหลักเดียวกัน ถ้าจะให้ประสบการณ์ที่จัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพก็จำเป็นต้องใช้สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม

3. ต้องเหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน ผู้สอนควรศึกษาเกี่ยวกับตัวผู้เรียนแต่ละคน และควรเปิดโอกาสให้เขาได้เลือกสิ่งที่เหมาะสมกับความต้องการ ความสามารถ และความสนใจ และให้เป็นที่ยังพอใจด้วย

4. ต้องเหมาะสมทั้งในด้านค่าใช้จ่าย และการปฏิบัติ

5. ต้องหาง่าย และราคาถูก

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้กล่าวถึงแนวคิดพื้นฐานในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนว่า ครูจะต้องศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด ปรัชญา จุดหมาย หลักการและโครงสร้างของหลักสูตรอย่างละเอียด เพื่อ

จะได้มองเห็นทิศทางของหลักสูตรแม้ทอย่างชัดเจนก่อนจึงจะสามารถกำหนดสื่อการเรียน-การสอนได้ ซึ่งมีองค์ประกอบในการตัดสินใจเลือกสื่อได้ ดังนี้

1. ลักษณะเนื้อหาวิชาของแต่ละกลุ่มประสบการณ์ ความแตกต่างของลักษณะเนื้อหาวิชาแต่ละกลุ่มประสบการณ์อยู่ที่กระบวนการเรียนรู้ว่าจะเน้นด้านใด เช่น พลศึกษา ดนตรี นาฏศิลป์ เน้นกระบวนการปฏิบัติ แต่เนื้อหาหลังคมศึกษาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต จะเน้นกระบวนการความรู้ความเข้าใจ ครูจะต้องวิเคราะห์ได้เพื่อกำหนดสื่อให้ตรงตามลักษณะการเรียนรู้

2. จุดประสงค์การเรียนรู้ ครูต้องศึกษาว่าเนื้อหาที่จะสอนในแต่ละครั้งนั้นมีจุดมุ่งหมายอย่างไร ต้องการให้เกิดอะไรขึ้นกับผู้เรียน เพื่อกำหนดสื่อให้ตรงกับจุดประสงค์การเรียนรู้

3. ตัวผู้เรียน ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงวัยและจำนวนผู้เรียน เพื่อกำหนดสื่อให้ตรงกับการเรียนการสอน เพื่อประสิทธิภาพของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน

4. สภาพท้องถิ่นและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เป็นตัวกำหนดว่าสื่อการเรียนการสอนที่ครูเลือกใช้นั้นจะสามารถจัดหาและนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

ดังนั้น ในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมของครู จะทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตรงตามหลักสูตรกำหนด

3.5 เทคนิคและวิธีสอน สุวัฒน์ พุทธเมธา (2532) ได้กล่าวว่า มีหลายวิธี จึงมีเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกวิธีสอนมาใช้ให้เหมาะสม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. เหมาะสมกับความสามารถ ความรู้ในเนื้อหาวิชา และความสนใจของครูผู้สอนวิธีใดก็ตามที่ครูเห็นว่าสามารถนำมาใช้ได้ผล ครูมีความพอใจก็ใช้วิธีนั้น

2. เหมาะสมกับวัยและความสามารถของนักเรียน

3. เหมาะสมและสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการเรียนการสอน

4. เหมาะสมกับเวลาและสถานที่ที่ใช้สอน

5. เหมาะสมกับอุปกรณ์และสภาพแวดล้อม

รุ่งทิวา จักร์กร (2527) กล่าวว่า ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ไม่มีวิธีหนึ่งวิธีใดที่ดีที่สุด วิธีสอนแต่ละวิธีมีความเด่น โดยเฉพาะไม่เหมือนกัน และมีขอบเขตการใช้งานที่จำกัด ดังนั้น การเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมจึงเป็นสิ่งเพิ่มพูนประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการสอนมาก แต่ภาวะการณ์ในการสอนมักจะไม่คงที่ มีการผันแปรได้เสมอ เพราะฉะนั้นการเลือกวิธีสอนให้เหมาะสมกับภาวะการณ์หนึ่งยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องพิจารณาและคาดการณ์ว่าอาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง และต้องมีวิธีการสอนหลัก และวิธีการสอนสำรองด้วย

เทคนิควิธีการสอนเป็นกระบวนการต่าง ๆ ที่ครูนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ สุทิน บุญชูวงศ์ (2531) กล่าวถึงเทคนิคและวิธีสอนว่า ถ้าพิจารณาถึงลักษณะการเรียนการสอนในปัจจุบันจะ เน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านความรู้ เจตคติ และด้านทักษะ ฉะนั้น พฤติกรรมด้านใดจะเปลี่ยนไปมาก-น้อยย่อมขึ้นอยู่กับนักเรียนว่ามีพฤติกรรมแต่ละด้านเพียงใด และประสบการณ์ใหม่ที่ครูจะให้นั้น จัดเป็นพฤติกรรมด้านใด ดังนั้น ครูจะต้องใช้เทคนิควิธีสอนแบบต่าง ๆ หลายวิธีให้เหมาะสมกับนักเรียน จึงจะทำให้ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ได้ครบ ซึ่งจะเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ วิธีสอนมีหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบย่อมมีลักษณะและวิธีการสอนที่แตกต่างกัน เมื่อนำวิธีสอนแบบต่าง ๆ มาจัดประเภทตามลักษณะเฉพาะแล้วแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. วิธีสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ วิธีการสอนที่ครูเป็นผู้สอน ครูเป็นผู้ดำเนินรายการกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ เช่น ครูเป็นผู้ตั้งจุดมุ่งหมาย ควบคุมเนื้อหา จัดกิจกรรมและวัดผล เป็นต้น วิธีสอนแบบนี้ ได้แก่ วิธีสอนแบบบรรยาย วิธีสอนแบบสาธิต วิธีสอนโดยการทบทวน

2. วิธีสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ วิธีสอนที่นักเรียนได้มีโอกาสเป็นผู้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ วิธีสอนแบบโครงการ วิธีสอนแบบศูนย์-การเรียน วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน วิธีสอนแบบแบ่งกลุ่มทำงาน วิธีสอนแบบโครงการ วิธีสอนแบบอภิปราย วิธีสอนแบบหน่วย วิธีสอนแบบอุปนัย วิธีสอนแบบวิทยาศาสตร์

จะเห็นได้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ครูสามารถเลือกใช้วิธีสอนต่าง ๆ ได้หลายวิธีเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย วิธีสอนแต่ละแบบมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกัน

กันไป การนำไปใช้จึงต้องขึ้นอยู่กับครูผู้สอนที่จะพิจารณาเลือกมาใช้ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ เนื้อหาวิชา วัย ความสามารถ และสถานการณ์นั้น

3.6 การวัดผลและประเมินผล ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2527) ได้กล่าวถึง การวัดผลการเรียนการสอนว่า การวัดผลการเรียนการสอนในชั้นเรียนนั้น ครูจะต้องให้ความสนใจต่อความก้าวหน้าของนักเรียนอยู่เสมอ โดยการถามความรู้ของผู้เรียนในชั้นเรียน การสังเกต การมอบหมายงานให้ทำ และในปลายภาคเรียนก็จัดให้มีการสอบประจำภาคเรียน เพื่อทดสอบความรู้ของผู้เรียน โดยตรงอีกด้วย ส่วนผลที่ได้รับจากการวัดผลและประเมินผล ก็จะเก็บบันทึกไว้เพื่อรายงานความก้าวหน้าในการเรียนให้ผู้ปกครองรับทราบต่อไป ผลที่ได้รับจากการวัดผลและประเมินผลจะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่า จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่ครูกำหนดไว้ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นนั้นประสบความสำเร็จหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม ซึ่งผู้เรียนได้เรียนรู้แล้วย่อมจะต้องมีพฤติกรรมตามที่กำหนดไว้ รวมทั้งมีความสามารถตามที่กำหนดไว้ และเป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องออกแบบทดสอบเป็น รวมทั้งประเมินผลของคะแนนที่ได้มาด้วย

สำหรับวิธีการวัดผลและประเมินผลความสามารถและพฤติกรรมของผู้เรียนนั้นมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน เช่น จากการให้คะแนน จากการสังเกตของครู การเขียนรายงานของนักเรียน การตรวจสอบสมุดบันทึกรายงาน หรือจากการแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ ของผู้เรียน โดยการสาธิต หรือการแสดงความสามารถหน้าชั้นเรียน เป็นต้น นอกจากนี้ครูอาจจะทราบความสามารถของผู้เรียนโดยการสัมภาษณ์ จากการตั้งคำถามให้ผู้เรียนตอบ การตรวจดูผลงานที่นักเรียนได้ปฏิบัติ ได้แก่ งานในด้านฝีมือ ความสามารถทางดนตรี การวาดภาพ หรือการแสดง ได้อีกด้วย

กระทรวงศึกษาธิการ (2533) ได้กล่าวถึง หลักในการประเมินผล การเรียนในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ไว้ว่า

1. สถานศึกษามีหน้าที่ประเมินผลการเรียน โดยความเห็นชอบของกลุ่มโรงเรียนในเรื่องเกณฑ์ และแนวดำเนินการเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียน
2. ประเมินผลการเรียนเป็นรายวิชา โดยคิดเป็นหน่วยการเรียน การคิดหน่วยการเรียนให้ถือปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

3. ประเมินผลการเรียนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละรายวิชา

4. ประเมินผลทั้งเพื่อปรับปรุงการเรียน และเพื่อตัดสินผลการเรียน การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนมีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาว่า นักเรียนได้เรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปมากน้อยเพียงใดในหน่วยการเรียนคาบเรียนหนึ่ง ๆ และมุ่งประเมินว่าครูได้จัดประสบการณ์และเรียนรู้ให้นักเรียนได้เหมาะสมเพียงใด แล้วนำผลการประเมินผลไปใช้ในการพิจารณาปรับปรุงการเรียนของเด็กหรือการสอนของครู การประเมินผลย่อยเป็นระยะ ๆ ในแต่ละหน่วยหรือแต่ละบทเรียน เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนี้เรียกว่า การประเมินผลย่อย ซึ่งประกอบด้วย

1. การประเมินผลก่อนเรียน คือ การประเมินผลเพื่อตรวจสอบความพร้อม ความรู้ และทักษะพื้นฐานของนักเรียนในเรื่องที่จะเรียน เพื่อครูจะได้ทราบจุดเด่น จุดด้อยของนักเรียนแต่ละคน เพื่อนำไปวางแผนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน หรือดำเนินการปรับพื้นฐานของนักเรียนในกลุ่มให้ใกล้เคียงกัน

2. การประเมินผลระหว่างเรียน คือ การตรวจสอบในระหว่างดำเนินการเรียนการสอนว่า นักเรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหน่วยการเรียนหรือคาบเรียนนั้น ๆ หรือไม่ ในการตรวจสอบว่านักเรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้หรือไม่ นั้น ครูอาจใช้วิธีการได้หลายอย่าง เช่น ใช้แบบทดสอบ ตรวจผลงาน สังเกต สัมภาษณ์หรือสอบปากเปล่า เป็นต้น เมื่อตรวจสอบหรือวัดผลแล้วครูผู้สอนจะนำมาประเมินว่านักเรียนคนไหนมีข้อบกพร่องในจุดประสงค์ข้อใดหรือเรื่องใด ครูต้องจัดการสอนซ่อมเสริมให้ทันที

3. การประเมินผลปลายภาค คือ การสรุปผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของแต่ละภาคเรียน เพื่อให้นักเรียนทราบผลการเรียนของตนแล้วจะได้นำไปพิจารณาปรับปรุงตนเอง และเพื่อครูจะได้พิจารณาแผนการสอนที่ได้ทำมาแล้วว่าสิ่งใดบกพร่องและจะได้แก้ไขอย่างไร

การนำหลักสูตรไปใช้เป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นขั้นตอนของการนำเอาหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติ ซึ่งการนำหลักสูตรไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องอาศัยกิจกรรมและกระบวนการต่าง ๆ หลายประการ นับตั้งแต่การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน

การจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อการใช้หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนของครู ซึ่งนับได้ว่ากระบวนการดังกล่าวมีความสำคัญที่จะนำไปสู่สัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรทั้งสิ้น

บทบาทของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

กรมวิชาการ (2522) ได้ระบุถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ดังนี้

1. ครู
2. ผู้บริหารโรงเรียน
3. คณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียน
4. ศึกษานิเทศก์
5. หัวหน้ากองการศึกษา
6. ศึกษาธิการ
7. ผู้อำนวยการประถมศึกษาจังหวัด
8. สถาบันฝึกหัดครู
9. กรมเจ้าสังกัด และกรมวิชาการ

สังัด อุทรานันท์ (2527) กล่าวถึงบุคลากรและบทบาทของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร มีดังนี้คือ

1. นักวิชาการ ซึ่งได้แก่ ศึกษานิเทศก์ หรือ นักวิชาการที่ทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตร มีบทบาทในการส่งเสริมการใช้หลักสูตร ดังนี้

- 1.1 ช่วยพัฒนาครูให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร และดำเนินการเรียนการสอนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร
- 1.2 ทำการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรในหน่วยงานที่ใช้หลักสูตร
- 1.3 ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินการใช้หลักสูตร โดยการบริหารวัสดุหลักสูตร และให้กำลังใจแก่ผู้นำหลักสูตรไปใช้

2. ผู้บริหารโรงเรียน การมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้หลักสูตร ดังนี้ คือ

- 2.1 ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่โรงเรียน ใช้้อย่างชัดเจน
- 2.2 ให้บริการวัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนชนิดต่าง ๆ แก่ครู

- 2.3 ดำเนินการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ
  - 2.4 กระตุ้นและส่งเสริมครูในการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง เช่น การอบรม หรือการจัดประชุมสัมมนา เป็นต้น
  - 2.5 ให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นเยี่ยงอย่างแก่ครูอื่น ๆ
3. หัวหน้าหมวด หรือหัวหน้าสายวิชา ควรดำเนินการส่งเสริมการใช้หลักสูตร ดังนี้ คือ
    - 3.1 ศึกษารายละเอียด และทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่ตนเองรับผิดชอบอย่างชัดเจน
    - 3.2 ช่วยวางแผน และจัดทำแผนการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรที่ตนเองรับผิดชอบ
    - 3.3 จัดหาวัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน และให้บริการแก่ครูคนอื่น ๆ ที่อยู่ในสายเดียวกัน
    - 3.4 ดำเนินการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเองอย่างสม่ำเสมอ
    - 3.5 ทำการประสานงานการใช้หลักสูตรกับหมวดวิชาอื่น ๆ เพื่อการใช้หลักสูตรในโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
  4. ครูผู้สอน ครูผู้สอนในฐานะเป็นผู้ใช้หลักสูตร โดยตรง มีส่วนช่วยสนับสนุนให้การใช้หลักสูตรในโรงเรียนมีประสิทธิภาพ ดังนี้
    - 4.1 ทำการศึกษาหลักสูตร เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่ตนเองใช้อยู่อย่างชัดเจน
    - 4.2 ทำการปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น
    - 4.3 ทำการสอนให้ถูกต้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตรที่ใช้อยู่
    - 4.4 พยายามคิดหาวิธีสอนที่เหมาะสม หรือวิธีการที่มีประสิทธิภาพสำหรับการใช้หลักสูตรที่ตนเองเป็นผู้ใช้
  5. บุคลากรอื่น ๆ ภายในโรงเรียน ซึ่งได้แก่ บรรณารักษ์ นักเทคโนโลยีทางหลักสูตร โดยการกระทำในสิ่งต่อไปนี้

- 5.1 ปฏิบัติในหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบอย่างเต็มที่
- 5.2 ให้ความช่วยเหลือ หรือบริการแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรอย่างเหมาะสม

สรุปได้ว่า บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรนั้น ประกอบด้วย

1. ผู้บริหารการศึกษา ได้แก่ ศึกษาธิการจังหวัด ผู้อำนวยการการประถมศึกษา
หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ
2. ผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน
3. ศึกษานิเทศก์จังหวัด/อำเภอ
4. ครู

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

หลักการ

1. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจ
ของตนเอง
2. เป็นการศึกษาทั่วไป เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบสัมมาชีพหรือ
การศึกษาต่อ
3. เป็นการศึกษาที่สนองความต้องการของท้องถิ่นและประเทศชาติ

จุดมุ่งหมาย

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต
และการศึกษาต่อ ให้สามารถเลือกแนวทางที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่
ของตนเอง ในฐานะเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะ เพียงพอที่จะ เลือกและตัดสินใจประกอบสัมมาชีพ ทำงานร่วม
กับผู้อื่น มีนิสัยในการปรับปรุงตนเองและสังคม เสริมสร้างอนามัยชุมชนและครองชีวิต โดย
คำนึงถึงผลประโยชน์ต่อสังคม

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรู้และทักษะในวิชาสามัญและทันต่อความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการต่าง ๆ
2. สามารถปฏิบัติตนในการรักษาและเสริมสร้างสุขภาพอนามัยของตนเองและชุมชน
3. สามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และเลือกแนวทางแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับข้อจำกัดต่าง ๆ
4. มีความภูมิใจในความเป็นไทย สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เต็มใจ ช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตน
5. มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างและปรับปรุงแนวทางปฏิบัติที่จะทำให้เกิดความเจริญแก่ตนเองและชุมชน
6. มีพรสวรรค์ที่ติดต่อสัมพันธ์ทุกชนิด มีนิสัยรักการทำงาน และมีความสามารถในการเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับความถนัดและความสนใจของตนเอง
7. มีทักษะพื้นฐานในการประกอบสัมมาชีพ มีความสามารถในการจัดการ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
8. เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน สามารถเสนอแนวทางพัฒนาชุมชนภูมิใจในการปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตน

โครงสร้าง

1. วิชาบังคับ จำนวน 57 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ รายวิชาต่อไปนี้

1.1 วิชาบังคับแกน จำนวน 39 หน่วยการเรียนรู้

ภาษาไทย	12	หน่วยการเรียนรู้
วิทยาศาสตร์	9	หน่วยการเรียนรู้
คณิตศาสตร์	6	หน่วยการเรียนรู้
สังคมศึกษา	6	หน่วยการเรียนรู้
พลานามัย	3	หน่วยการเรียนรู้
ศิลปศึกษา	3	หน่วยการเรียนรู้

1.2 วิชาบังคับเลือก จำนวน 18 หน่วยการเรียนรู้

สังคมศึกษา	6 หน่วยการเรียนรู้
พละนามัย	6 หน่วยการเรียนรู้
การงาน	6 หน่วยการเรียนรู้

2. วิชาเลือกเสรี จำนวน 33 หน่วยการเรียนรู้ ให้เลือกจากรายวิชาในกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

2.1 กลุ่มวิชาภาษา

ภาษาไทย

ภาษาต่างประเทศ

2.2 กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์

วิทยาศาสตร์

คณิตศาสตร์

2.3 กลุ่มวิชาสังคม

2.4 กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ

พละนามัย

ศิลปศึกษา

2.5 กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ

อาชีพ

3. กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมต่อไปนี้

3.1 กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ คือ กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี หรือ ยุวกาชาด หรือ ผู้นำเพื่อประโยชน์ จำนวน 1 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค และกิจกรรมอื่นอีก 1 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค

3.2 กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหา หรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ จำนวน 1 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค

3.3 กิจกรรมอิสระของผู้เรียน จำนวน 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533)

หลักสูตรวิชาศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

จุดประสงค์

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในพื้นฐานด้านศิลปะ
2. เพื่อให้เป็นคุณค่าของศิลปะ มีความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย และรู้จักรักษา

เพื่อเป็นมรดกสืบทอดต่อไป

3. เพื่อให้สามารถใช้ศิลปะพัฒนาจิตใจ บุคลิกภาพ และรสนิยม
4. เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานศิลปะได้ตามความสามารถ ความถนัด และ

ความสนใจของตนเอง

โครงสร้าง

วิชาบังคับแกน

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ศ 101 ศิลปะกับชีวิต 1	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5	หน่วยการเรียนรู้
ศ 102 ศิลปะกับชีวิต 2	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5	หน่วยการเรียนรู้

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ศ 203 ศิลปะกับชีวิต 3	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5	หน่วยการเรียนรู้
ศ 204 ศิลปะกับชีวิต 4	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5	หน่วยการเรียนรู้

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ศ 305 ศิลปะกับชีวิต 5	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5	หน่วยการเรียนรู้
ศ 306 ศิลปะกับชีวิต 6	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5	หน่วยการเรียนรู้

สาระสำคัญวิชาบังคับแกน

ศ 101 ศิลปะกับชีวิต 1

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาและปฏิบัติงานศิลปะ ด้านทัศนศิลป์ในเรื่องการเขียนรูป และ/หรือการปั้นรูปตามแบบหรือของจริง โดยเน้นการสังเกตรูปร่าง ขนาด สีและลัดส่วน ด้านขับร้อง ดนตรี และนาฏศิลป์ ในเรื่องการขับร้องเพลงร่ำวง เพลงพื้นเมือง เพลงประกอบการฟ้อนรำและ

เพลงอื่น ๆ โดยสามารถฟังและทำจังหวะได้เข้ากับเพลง และพ็อนร่าอย่างง่าย ๆ เพื่อให้มีความรู้พื้นฐานความเข้าใจ ชื่นชม และเห็นคุณค่าของศิลปะนั้น ๆ

ศ 102 ศิลปะกับชีวิต 2

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาและปฏิบัติงานศิลปะ ด้านทัศนศิลป์ในเรื่องการเขียนรูป และ/หรือการปั้นรูป เป็นทิวทัศน์หรือเรื่องราวการดำรงชีวิตอื่น ๆ ตามความสนใจ ความสามารถ ประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการของแต่ละคน ด้านขับร้อง ดนตรี และนาฏศิลป์ในเรื่อง การขับร้องเพลงไทย เพลงไทยสากล เพลงพื้นเมือง เพลงประกอบการพ็อนร่า และเพลงอื่น ๆ โดยใช้โน้ตขั้นพื้นฐานประกอบ และพ็อนร่าที่มีแบบแผนอย่างง่าย ๆ เพื่อให้มีความรู้พื้นฐาน ความเข้าใจ ชื่นชม และเห็นคุณค่าของศิลปะนั้น ๆ

ศ 203 ศิลปะกับชีวิต 3

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาและปฏิบัติงานศิลปะด้านศิลป์ในเรื่อง จิตรกรรมและ/หรือประติมากรรมตามความสนใจ ความสามารถ ความถนัด ประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการของแต่ละคน ด้านขับร้อง ดนตรี และนาฏศิลป์ในเรื่อง การขับร้องเพลงไทย เพลงไทยสากล เพลงประสานเสียงอย่างง่าย ๆ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานศิลปะและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความหมาย และคุณค่าได้ตามวุฒิภาวะ

ศ 204 ศิลปะกับชีวิต 4

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาและปฏิบัติงานศิลปะ ด้านทัศนศิลป์ในเรื่อง งานออกแบบเบื้องต้น ด้านขับร้อง ดนตรี และนาฏศิลป์ ในเรื่องการขับร้องเพลงไทย เพลงไทยสากล เพลงประกอบการพ็อนร่า เพลงประสานเสียง ประดิษฐ์ทำอย่างง่าย ๆ สำหรับใช้ประกอบเพลง และ/หรือการแสดงปฏิบัติ ดนตรีง่าย ๆ ตามความถนัด เพื่อแสดงออกทางศิลปะได้ตามวุฒิภาวะ

ศ 305 ศิลปะกับชีวิต 5

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาและปฏิบัติงานศิลปะ ด้านทัศนศิลป์ ในเรื่องการนำความรู้ทางศิลปะมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ด้านขับร้อง ดนตรี และนาฏศิลป์ ในเรื่องการขับร้อง การบรรเลงดนตรี การฟ้อนรำ และการฟังเพลงในโอกาสต่าง ๆ เพื่อให้สามารถนำความรู้และความเข้าใจทางศิลปะมาปรับใช้อย่างเหมาะสม มีรสนิยม เกิดความงาม และกลมกลืนกับชีวิตประจำวัน

ศ 306 ศิลปะกับชีวิต 6

คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาและปฏิบัติงานศิลปะ ด้านทัศนศิลป์ ในเรื่องการนำความรู้ ความสามารถทางด้านทัศนศิลป์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ด้านขับร้อง ดนตรี และนาฏศิลป์ ในเรื่องการปฏิบัติเครื่องดนตรีตามลำพัง หรือรวมวง การฟ้อนรำแบบมาตรฐาน รำพื้นเมือง การแสดงที่เป็นศิลปะของท้องถิ่น เพื่อให้สามารถใช้ศิลปะให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม (กระทรวง-ศึกษาธิการ, 2533)

ความหมายของศิลปศึกษา

ศิลปศึกษา เป็นคำที่ใช้เรียกกระบวนการจัดการเรียนการสอนทางศิลปะให้แก่เด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยส่งเสริมให้นักเรียนมีความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ มีความชื่นชมในผลงานศิลปกรรม และมีความสำนึกในความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบศิลปะที่นำมาประยุกต์ใช้ โดยไม่มุ่งหวังจะให้นักเรียนเป็นศิลปินโดยตรง

นอกจากนี้ คำว่า ศิลปศึกษา ยังเป็นคำที่เรียกใช้ในการจัดกระบวนการเรียน-การสอนศิลปะให้แก่นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ต้องการเป็นครูศิลปะ ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมถึงพัฒนาการของนักเรียน วิธีสอน การจัดหลักสูตร การจัดห้องเรียน การสร้างสื่อการเรียน การรู้จักสกัดเนื้อหาวิชาศิลปะนำมาปรับปรุงใช้สอนให้เหมาะสมกับระดับการศึกษา (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2532)

ศิลปศึกษามีโครงสร้างและเนื้อหา ว่าด้วยการให้ความรู้เกี่ยวกับการเรียนการสอน ศิลปปฏิบัติ การเรียนการสอนศิลปวิจารณ์ การเรียนการสอนสุนทรียศาสตร์ การเรียนการสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ให้แก่แก่นักเรียนของตน (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2529)

วิชาศิลปะในระยะแรกจัดเป็นวิชาเอกเทศ มุ่งเน้นการใช้ความรู้ความสามารถ ฝึกการใช้ฝีมือแสดงออกมาในผลงาน และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ต่อมาได้นำมาจัด เป็นรายวิชาหนึ่ง เช่นเดียวกับวิชาสามัญอื่น ๆ ที่นักเรียนจำเป็นต้องเรียนด้วย และได้ นำแนวคิดและวิธีการทางจิตวิทยามาประยุกต์เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ทำให้วิชา ศิลปะกลายเป็นศิลปศึกษา โดยมีหลักการเกี่ยวกับการให้การศึกษาแก่เด็กในด้านศิลปะ มุ่งเน้นการเสริมสร้างศิลปะนิสัยให้กับผู้เรียน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวุฒิ ภาวะของผู้เรียน และมีได้มุ่งหวังจะให้การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียน เป็นศิลปิน แต่เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์ทางด้านศิลปะ มีความคิดที่ดีต่อศิลปะ กิจกรรมทางศิลปะจึง เน้นหนักไปทางหวังผลกระทบต่อการพัฒนาผู้เรียน ให้บุคคลที่มีคุณค่าแก่ สังคมมากขึ้น (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2529)

อารี สุทธิพันธุ์ (2515) ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับความมุ่งหมายของศิลปศึกษาไว้ใน หนังสือศิลปศึกษาว่า ในการสอนวิชาใดก็ตาม ถ้าเราแยกตัวเองออกมาจากวิชาที่สอนอยู่ ชั่วคราว และคิดพิจารณาเกี่ยวกับวิชาที่กำลังสอนอยู่อย่างละเอียด จะพบว่ามีปัญหาหรือส่วน ประกอบของวิชานั้นอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ นักเรียน เนื้อหาวิชา และครูผู้สอน ปัญหาทั้ง 3 ประการนี้เกี่ยวข้องกับวิธีสอน การใช้อุปกรณ์การสอน การจัดชั้นเรียน และการประเมินผล สิ่งการสอนไปแล้วทั้งสิ้น

การสอนวิชาต่าง ๆ ในหมวดวิชาศิลปศึกษาก็เช่นเดียวกัน นอกจากส่วนประกอบ ทั้ง 5 ประการดังกล่าวแล้ว ส่วนประกอบอื่น ๆ เช่น วิธีสอนเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะโดยตรง อุปกรณ์การเรียนของนักเรียนและสภาพห้องเรียนก็มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน หมวดวิชาศิลปศึกษานั้น สิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ คือ การให้ลงมือฝึกฝนปฏิบัติกิจกรรมทางศิลปะ โดยตรง เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะและกระบวนการแก้ปัญหาที่นั้น ๆ ได้ และการฝึกฝนปฏิบัตินี้เอง จึงทำให้วิชาศิลปศึกษาต่างกับวิชาอื่น ๆ ทั่วไป

ก่อนที่จะพิจารณาเกี่ยวกับส่วนประกอบสำคัญในการสอน สมควรที่จะสร้างความ เข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับความคิดและความมุ่งหมายของศิลปศึกษาเสียก่อน ดังนี้

ชัยณรงค์ เจริญพาณิชย์กุล (2531) กล่าวถึงทิศทางของศิลปศึกษาไว้ว่า จาก สภาพการณ์ในอดีต อาจจะได้ครูคนหนึ่งคนโตมาสอนวิชาศิลปะ ในสภาพการณ์ปัจจุบันมีการ

บรรจุครูที่มีวุฒิทางศิลปะ เข้าสอน โดยตรง และขณะนี้ก็เป็นเวลาอันสมควรแล้วที่จะเน้นการเตรียมนักวิชาการทางศิลปศึกษา เพื่อเป็นคลื่นลูกใหม่ให้แก่วงการศิลปศึกษาในอนาคต

นักวิชาการศิลปศึกษาก็เช่นเดียวกับกับศิลปิน คือ ต้องมีแนวคิด มีแนวอุดมการณ์ และมีทฤษฎีรองรับ จะแตกต่างกันเพียงแต่ศิลปินสร้างสรรค์ผลงานหรือถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นลงบนวัตถุรองรับ เป็นต้นว่า ผ้าใบ กระดาษ ปูน หรือหิน ส่วนนักวิชาการศิลปศึกษา จะมุ่งผลงานไปที่ตัวนักเรียน บุคลากรทางการศึกษา สถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานเป็นสำคัญ

นักวิชาการศิลปศึกษา กับครูสอนศิลปะ บางครั้งก็แยกกันไม่ออก แต่พอมีข้อแตกต่างที่เห็นได้ คือ ครูสอนศิลปะจะทำหน้าที่สอนเป็นหลัก ในขณะที่นักวิชาการศิลปศึกษา อาจจะมีภาระขอบข่ายกว้างขวางไปถึงการวิเคราะห์วิจัยทางการศึกษา การบริหารการเรียนการสอน การวางแผนโครงสร้าง หรือปรับปรุงหลักสูตร ดังนั้น ความหมายของคำว่าศิลปศึกษาอาจจำแนกได้ดังนี้

ศิลปศึกษา คือ การสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เกี่ยวกับศิลปะที่จัดขึ้นในโรงเรียนโดยทั่วไป ความเชื่อในปัจจุบันสอนศิลปะเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รับความเจริญเติบโตในเรื่องเหล่านี้ คือ

- การรับรู้ (PERCEPTION GROWTH)
- อารมณ์ (EMOTIONAL GROWTH)
- สติปัญญา (INTELLECTUAL GROWTH)
- สุนทรียภาพ (AESTHETIC GROWTH)
- กาย (PHYSICAL GROWTH)
- การสร้างสรรค์ (CREATIVE GROWTH)

นอกจากนี้ ในรายงานด้านศิลปะของนักวิชาการต่างประเทศ คือ ไทเลอร์ (2529) ก็แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวิชาศิลปศึกษาว่า เป็นวิชาหนึ่งที่มีบทบาทอย่างมากในด้านความรู้สามัญ และสมควรที่จะได้รับการบรรจุไว้ในจุดประสงค์ของการศึกษา โดยในรายงานดังกล่าวได้เสนอแนะความสำคัญของวิชาศิลปศึกษาไว้ 5 ประการ ดังนี้คือ

1. วิชาศิลปะช่วยขยายขอบเขตการรับรู้ของนักเรียน ศิลปะช่วยให้คนเราสามารถมองเห็นต่าง ๆ ได้ชัดเจน เพราะเป็นการมองด้วยสายตาของศิลปิน และการที่มีกรรับรู้เช่นนั้น ไม่อาจจะได้มาโดยวิธีอื่น
2. ศิลปะสามารถทำให้ความคิดและความรู้สึกกระจ่างออกมาได้โดยอาศัยสื่ออย่างอื่นเพิ่มเติม นอกเหนือจากคำพูดจะเห็นได้ว่า มีนักเรียนจำนวนไม่น้อยที่สามารถแสดงออกมาทางศิลปะ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการเขียนหรือการพูด ซึ่งในเรื่องนี้ถือได้ว่าเป็นภาระที่สำคัญยิ่งของศิลปะที่มีต่อการศึกษา
3. ศิลปะช่วยทำให้คนมีความสมบูรณ์ขึ้น เนื่องจากงานศิลปะมีผลต่อการผ่อนคลายความเครียดต่าง ๆ ทางอารมณ์ โดยอาศัยการแสดงออกทางสัญลักษณ์ต่าง ๆ ได้แก่ การผลิตผลงานในสตูดิโอ และการแสดงออกทางการเต้นรำและทางดนตรี ซึ่งการแสดงออกต่าง ๆ เหล่านี้ถือได้ว่าเป็นการให้แต่ละบุคคลแสดงออกอย่างเป็นอิสระ เป็นการผ่อนคลายความเครียดของคนเราได้และที่สำคัญที่สุด คือ เป็นการช่วยทำให้เยาวชนบางคนมีความเป็นคนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
4. ศิลปะช่วยพัฒนาความสนใจและค่านิยมต่าง ๆ ของเยาวชนได้ เป็นที่ยอมรับกันว่า ค่านิยมในเรื่องความดีงามนั้นมีส่วนสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ ทั้งในแง่ความสนใจในคุณภาพและการแสดงออก ซึ่งค่านิยมต่าง ๆ ที่มีคุณประโยชน์ต่อชีวิตเป็นค่านิยมประเภทเดียวกับค่านิยมสูงสุดที่ชีวิตพึงมี ดังนั้นการแสดงออกทางศิลปะในรูปต่าง ๆ ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานที่จะเอื้ออำนวยให้เยาวชนเกิดความสนใจในศิลปะและความปรารถนาที่จะให้เกิดค่านิยมที่ดีต่อศิลปะนั้น
5. วิชาศิลปะเป็นวิชาที่ช่วยพัฒนาความสามารถทางเทคนิคได้ นั่นคือ กระบวนการที่จะเกิดทักษะในการระบายสี การวาดภาพ หรือการเล่นดนตรี และศิลปะประเภทอื่น ๆ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีความหมาย และมีความสำคัญต่อนักเรียนศิลปะทั้งสิ้น

วิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เป็นวิชาที่จัดให้กับนักเรียนทุกคน โดยการให้ประสบการณ์ทางศิลปะพื้นฐาน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจและเกิดความคิดสร้างสรรค์ ช่วยให้มีทักษะในการทำงานศิลปะพื้นฐานและมีความชื่นชมต่อศิลปะสาขาต่าง ๆ ซึ่งผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้จากวิธีสอนของครู เช่น การให้นักเรียนรู้จักการฟังดนตรี รู้จักการสังเกตงานศิลปะ ได้ทดลองปฏิบัติงานศิลปะในแต่ละสาขา ซึ่งวิธีสอนศิลปศึกษานี้จะสอน

ผสมผสานกันไประหว่างการทดลองปฏิบัติงานศิลปะแต่ละสาขา การวิจารณ์ศิลปะ ประวัติศาสตร์ศิลปะ และสุนทรียศาสตร์ ส่วนในด้านความยากง่ายของเนื้อหาวิชาก็นำถึงพัฒนาการเรียนรู้และความถนัดของผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้สำหรับผู้เรียนที่มีความสามารถทางด้านศิลปะด้านหนึ่งเป็นพิเศษและมีความสนใจที่จะศึกษาต่อ หรือเพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ก็จะมีวิชาเลือกเสรี ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความสนใจและความถนัดของตน ซึ่งการจัดการเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผลนั้น จะแตกต่างกันกับวิชาศิลปศึกษาที่จะสอนกับนักเรียนทั่วไป

การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลวิชาศิลปศึกษาตาม
แนวของหลักสูตร พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533)

การจัดการเรียนการสอน

วัลลภ กันทวัลย์ (2534) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง ข้อคิดเบื้องต้นในการสอน และการสอนที่เน้นกระบวนการว่า หลักสูตร ฉบับปรับปรุงทั้ง 3 ระดับ มีจุดเน้นที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1. การสอนที่เน้นกระบวนการ
2. การตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น
3. การให้เลือกเรียนตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของแต่ละ

บุคคล

ซึ่งจุดเน้นของหลักสูตรด้านจุดหมาย หลักการ โครงสร้าง แนวดำเนินการ หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตร คำอธิบายรายวิชา และระเบียบประเมินผลต้องสอดคล้องกันทั้ง 3 ข้อดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

ในการส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนการสอนที่สอดคล้องกับจุดเน้นและแนวการใช้หลักสูตรฉบับปรับปรุงนั้น กรมวิชาการได้ให้ข้อเสนอไว้ว่า แผนการสอนที่ดีควรมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่เข้าลักษณะ 4 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

1. เป็นแผนการสอนที่มีกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้ได้ลงมือปฏิบัติให้มากที่สุด โดยครูเป็นผู้คอยชี้แนะ ส่งเสริม หรือกระตุ้นให้ผู้เรียนดำเนินการให้เป็นไปตามความมุ่งหมาย

2. เป็นแผนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นหาคำตอบ หรือทำแล้วจึงด้วยตนเอง โดยครูพยายามลดบทบาทจากผู้บอกคำตอบมาเป็นผู้คอยกระตุ้นด้วยคำถามหรือปัญหาให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาหรือหาแนวทางไปสู่ความสำเร็จในการทำกิจกรรมเอง

3. เป็นแผนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการ มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในการทำงานเป็นกระบวนการ และนำกระบวนการไปใช้จริง

4. เป็นแผนการสอนที่ส่งเสริมการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถจัดหาได้ในท้องถิ่น หลีกเลี่ยงการใช้วัสดุอุปกรณ์สำเร็จรูปที่มีราคาสูง

หากแผนการสอนที่ครูจัดทำมีลักษณะดังกล่าวนี้ ก็เป็นที่คาดหวังว่าการเรียนการสอนตามหลักสูตรฉบับปรับปรุงจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำผู้เรียนไปสู่ความสำเร็จตามจุดหมายของหลักสูตร

สำหรับแผนการสอนที่เน้นกระบวนการนั้น เนื่องจากทักษะกระบวนการเป็นกระบวนการทำงานที่ใช้การทำงานได้ทุกอย่าง และใช้ในลักษณะของเครื่องมือดังกล่าวมาแล้ว ดังนั้นในการสอนก็สามารถจะแทรกการสอนหรือการใช้กระบวนการเข้าไปได้ทุกบทเรียนทุกเรื่องที่กำหนดในหลักสูตร มิใช่แยกทำการสอนเรื่องทักษะกระบวนการโดยเฉพาะเป็นอีกบทเรียนหนึ่งต่างหาก ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้การจัดทำแผนการสอนที่จะแทรกทักษะกระบวนการเข้าไปจึงควรมีในทุกบทเรียน และเป็นการจัดทำแผนการสอนตามปกติของครูนั่นเอง (วัลลภ กันทรัพย์, 2534)

สื่อการเรียนการสอน

โกวิท ประวาลพตฤกษ์ (2533) ได้กล่าวถึงสื่อการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ว่า มีหลักการดังต่อไปนี้

1. ให้มีสื่อหลาย ๆ ประเภท แม้จะเป็นรายวิชาเดียวกัน ถ้าเป็นหนังสือเรียนก็อยากให้มิดำராเรียนอย่างน้อย 3 ฉบับ เพราะสื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ เพราะฉะนั้นสื่อทั้งหลายจะต้องนำความสามารถ ความถนัดและความชอบของนักเรียนมาเป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัย

2. ใช้สื่อเป็นส่วนช่วยส่งเสริมการเรียนการสอน สื่อเป็นตัวชี้แนะในเรื่องกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีข้อเสนอแนะในเรื่องของการทำกิจกรรมบ้าง เรื่องถาม-ตอบบ้าง

เสนอรูปแบบวิธีคิดบ้าง คิดจำแนกรายละเอียด คิดนำเสนอข้อมูลให้เป็นลำดับจากส่วนย่อยไปหาส่วนใหญ่ วิเคราะห์วิจารณ์บ้าง ไม่ใช่นำเสนอข้อมูลเพียงประการเดียว

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนควรมีหลากหลาย เพื่อให้ครูผู้สอนสามารถเลือกใช้ประกอบการสอนให้บรรลุจุดประสงค์ และสื่อควรจะเสนอการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีใช้การให้ข้อมูลเพียงประการเดียว

สำหรับวิชาศิลปศึกษานั้น กรมวิชาการได้กำหนดหลักการในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาไว้ว่า ยังคงใช้หนังสือเรียนฉบับเดิมให้ โดยเลือกเนื้อหามาใช้ให้สอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชาที่ปรับปรุงใหม่ และควรใช้หนังสือเสริมประสบการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งสื่ออื่น ๆ เช่น ของจริง ผลงานศิลปะที่มีอยู่ในท้องถิ่น หรือท้องถิ่นจัดทำขึ้นประกอบการเรียนการสอนด้วย นอกจากนี้ก็อาจเชิญบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนด้วยก็ได้ (กรมวิชาการ, 2533)

การวัดผลและประเมินผล

กรมวิชาการ (2533) ได้กล่าวถึงหลักการกำหนดจุดประสงค์และประเมินผลว่า จุดประสงค์การเรียนรู้จะต้องครอบคลุมพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย และด้านกระบวนการ

เนื่องจากหลักสูตรมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาผู้เรียนให้ เป็นคนที่สมบูรณ์ที่สุด ดังนั้นการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้จึงต้องกำหนดให้ครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง 3 ด้านดังกล่าวข้างต้น นอกจากนั้น หลักสูตรฉบับปรับปรุง ยังเน้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวางแผนและทำงานอย่างมีกระบวนการมีระบบระเบียบ จึงเน้นให้การประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นกระบวนการด้วยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผลการเรียนรู้ ผู้สอนจึงต้องดำเนินให้สอดคล้องกับพฤติกรรมที่กำหนดไว้

สงบ ลักษณะ (2534) ได้กล่าวถึงการวัดผลและประเมินผลทักษะกระบวนการไว้ว่า ปกติการวัดผลในคุณสมบัติตักษะกระบวนการนั้น อาจวัดได้ 3 ส่วน คือ

1. ส่วนความรู้ความคิดที่เหมาะสม เช่น วิเคราะห์เปรียบเทียบโดยมีข้อมูลประกอบเป็นเหตุเป็นผล มีเกณฑ์ที่ว่า เชื่อมถือประกอบการประเมินทางเลือกหรือประเมินผลรวมสามารถหาทางเลือกหรือกำหนดขั้นตอนปฏิบัติได้สอดคล้องกับผลที่ต้องการ เป็นต้น

2. ส่วนการปฏิบัติ เช่น ปฏิบัติอย่างมีแบบแผน ปฏิบัติเป็นขั้นตอนครบถ้วน ปฏิบัติไปตรวจสอบไปและปรับปรุงไป เป็นต้น

3. ส่วนความรู้สึก เช่น เห็นข้อบกพร่องของสิ่งที่ไม่เหมาะสม เห็นคุณค่าความสำคัญและพอใจที่มีเป้าหมาย ยกย่องความคิด การปฏิบัติให้ดีขึ้น ใจกว้างรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย มีความเป็นระบบระเบียบ ใช้เหตุผลเสมอ พยายามในผลงานการกระทำที่สำเร็จด้วยตนเอง แสดงความพอใจในกิจกรรมการเรียน เป็นต้น

ทั้งนี้ อาจอาศัยสถานการณ์ในกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นสื่อกลางของการกระตุ้นให้เด็กแสดงพฤติกรรม หรือใช้แบบวัดผลที่สร้างขึ้นเอง เนื้อหาในกิจกรรมการเรียน-การสอน หรือใช้สถานการณ์อิสระจากบทเรียนเป็นกรณีตัวอย่างยกมาสร้างแบบวัดผลให้นักเรียนได้คิด ได้วิเคราะห์และตอบคำถามได้

โกวิท ประวาลพกษ์ (2533) ได้กล่าวถึงการวัดผลและประเมินผลไว้ในทักษะกระบวนการขั้นที่ 6 ซึ่งได้แก่ การปฏิบัติว่า ความสำเร็จของภาคปฏิบัติ การฝึกลักษณะนิสัย จึงขึ้นอยู่กับความชื่นชมความสำเร็จในตอนแรก ๆ เป็นอันมาก ศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ พลศึกษา ถ้าขาดความชื่นชม ความยินดี ความรู้สึกประสบผลสำเร็จเหล่านั้นแล้ว ทักษะเหล่านั้นก็จะไม่รุดหน้าไปสู่อาชีพได้เลย การสอนจึงต้องเสริมสร้างในส่วนนี้ให้มากและเป็นประจำ

ดังนั้น การประเมินผลวิชาศิลปศึกษา วิชาบังคับแกน จึงเน้นที่กระบวนการทำงาน ผลิตนาการรับรู้ของผู้เรียน ความคิดสร้างสรรค์ ความสนใจในการทดลองปฏิบัติงานศิลปะมากกว่าที่จะเน้นที่ความสำเร็จหรือความสมบูรณ์ของผลงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

จากบทความของ เคอร์ (Kerr, 1975) ที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการรวบรวม-ศึกษาและวิเคราะห์ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่าง

ปี ค.ศ. 1961-1981 พบว่า ในช่วงปี ค.ศ. 1960-1970 การเรียนการสอนที่ได้มีการวิจัยกันอย่างกว้างขวาง คือ การพัฒนาคุณภาพด้านสุนทรียภาพ นอกจากนี้ ยังมีการสอนความคิดรวบยอดเกี่ยวกับศิลปะความคิดสร้างสรรค์ และทักษะในการวาดเส้น ส่วนลำดับของการใช้วิธีสอนที่ข้อมูลบ่งชี้ว่า ใช้กันมาก คือ วิธีสอนแบบการถ่ายทอดรูปแบบ (PRESENTATION) วิธีให้ตัวอย่างมองเห็นได้ (VISUAL EXAMPLES) วิธีวิเคราะห์วิจารณ์ (CRITICAL ANALYSIS) และวิธีการให้ข้อมูลเสริมแรง (INFORMATION AND STIMULI)

ผลการศึกษาพบว่า การสอนความคิดรวบยอดเกี่ยวกับศิลปะ ได้มีการสอนหลายวิธีด้วยกัน แต่วิธีการที่ให้ผู้เรียนได้เห็นตัวอย่างงานศิลปะเป็นวิธีสอนที่มีผลอย่างมากมาต่อการช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับงานศิลปะ ส่วนด้านการพัฒนาคุณภาพด้านสุนทรียภาพ คือ จุดประสงค์ที่ทำให้วิธีสอนให้เกิดผลได้ยากที่สุด ถึงแม้ว่า การพัฒนาคุณภาพด้านสุนทรียภาพจะมีผลมาจากการมีความคิดรวบยอดอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับศิลปะและประสบการณ์เดิมที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี เรื่องราวเกี่ยวกับจินตนาการการเสริมแรงทางอารมณ์สุนทรียภาพ และกระบวนการเปรียบเทียบและประเมินค่าก็ตาม

วิธีสอน โดยให้ประสบการณ์ทางศิลปะอย่างหลากหลาย รวมทั้งการเสริมแรงที่แตกต่างกันไป จะมีผลต่อความคิดสร้างสรรค์และการสร้างงานศิลปะของผู้เรียน การสอนโดยวิธีผสมผสานระหว่างเนื้อหาวิชาและสื่อที่ทำให้เกิดแรงจูงใจ และการให้ผู้เรียนได้เห็นผลงานศิลปะของนักเรียนรุ่นสูงกว่าหรือผู้ที่มีความชำนาญกว่า จะมีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนที่อยู่ใกล้เคียงหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย

เลwis (LEWIS, 1979) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "DEVELOPMENT AND DEMONSTRATION OF AN CURRICULUM MODEL FOR SECONDARY EDUCATION" ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อออกรูปแบบของหลักสูตรวิชาศิลปศึกษาในชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งประกอบด้วยจุดประสงค์ในการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ที่สัมพันธ์กับกระบวนการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนซึ่งเป็นวัยรุ่น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยการศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง ประวัติความเป็นมาของหลักสูตรที่มีอิทธิพลต่อเป้าหมายของวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ศึกษาบทความที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายในปัจจุบัน พร้อมทั้งศึกษาความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์และวัยรุ่น วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของหลักสูตรวิชาศิลปศึกษาในระดับ-

มัธยมศึกษา และระดับประถมศึกษา ว่ามีความเหมือนกันหรือแตกต่างกัน ในด้าน โครงสร้าง
รูปแบบ และเป้าหมายของหลักสูตรอย่างไร

ผลวิจัยสรุปได้ว่า เกณฑ์ในการประเมินผลรูปแบบของหลักสูตรที่สร้างขึ้นต้อง
พิจารณาในเรื่อง โครงสร้าง และจุดประสงค์ของหลักสูตรว่าจะต้องบดอบสนองความต้องการ
ของวัยรุ่นที่สอดคล้องกับทฤษฎีทางการศึกษา และ โครงสร้างของหลักสูตร ควรยืดหยุ่นเพียงพอ
ที่ครูและผู้เรียนสามารถนำหลักสูตรไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน

โจเซฟเฟอร์ (JOSEPHER, 1986) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "AN EMERGING
FRAMEWORK FOR CURRICULUM DEVELOPMENT ON TALENTED ARTS EDUCATION :
COOPERATIVE VENTURE IN TO PERFORMANCE FOR MIDDLE SCHOOL STUDENTS"
ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อออกแบบไว้ และทดสอบหลักสูตรศิลปะแบบบูรณาการ ซึ่ง
สนองความต้องการด้านศิลปะ สติ ปัญญา อารมณ์ และสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาที่มี-
พรสวรรค์ด้านศิลปะ และเพื่อพัฒนารูปแบบของหลักสูตรที่ส่งเสริมให้ศิลปศึกษาประสบความสำเร็จ

ส่วนวัตถุประสงค์รองลงมา คือ

1. เพื่อวิเคราะห์และทำให้องค์ประกอบของหลักสูตรชัดเจนในระยะเวลา 2 ปี
ที่ทำการทดลอง คือ ระหว่างปี 1982-1983
2. เพื่อค้นพบส่วนประกอบของหลักสูตรที่ยังไม่เคยมีการระบุถึงมาก่อนในระยะ
ก่อนปี 1984 ที่มีการก่อตั้งสถาบันศิลปะฤดูร้อน
3. เพื่อพัฒนารูปแบบที่ประกอบด้วยส่วนที่หลากหลายให้แก่หลักสูตรศิลปะ

ขั้นตอนในการวิจัย ได้แก่ การสังเกตและบันทึกกิจกรรมประจำวันที่ใช้แนวคิด
ต่าง ๆ กัน 8 แนวคิด และติดตามผลทางด้านศิลปะ การศึกษาและสังคม ผลเหล่านั้นจะถูก
บันทึกและจัดหมวดหมู่ ผลที่สำคัญจะนำมาสร้างรูปแบบของหลักสูตร โดยเนื้อหาหลักสูตรจะถูก
จัดเป็นกลุ่ม ๆ ตามแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบของหลักสูตรที่สร้างขึ้น โดยใช้ข้อมูลที่รวบรวมได้จากการทดสอบและแปลผล
ข้อมูลการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยส่วนประกอบที่ค้นพบใหม่ 2 ส่วน วิธีการนี้เป็นธรรมชาติที่ใช้

ในการวิจัย ได้แก่ การไม่บรรยาย ความร่วมมือ การแสดงออกทางทักษะด้านศิลปะ และ การศึกษา ซึ่งใช้ในสถานการณ์การเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมเสริมหลักสูตร

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีพรสวรรค์สามารถประเมินผลงาน และ แสดงออกของตนเอง และของผู้อื่นได้ การแสดงออกขั้นสุดท้ายสามารถบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม รวมทั้งสามารถแสดงความคิดเห็นและทำกิจกรรมได้ถึงขั้นสูงสุด ในระหว่างที่มีการพัฒนา ประสบการณ์ด้านศิลปะ

ไรท์ (WRIGHT, 1986) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ARTS EDUCATION IN SECONDARY SCHOOL CLASS ROOMS FACTORS RELATED TO WHAT STUDENTS LEARN" ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ ที่มีการเรียนการสอนในชั้นเรียนวิชาศิลปศึกษา ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลที่รวบรวมจาก โครงการวิจัยแห่งชาติเกี่ยวกับการจัดการเรียนและการศึกษาในโรงเรียน ตัวอย่างประชากร ประกอบด้วยชั้นเรียนศิลปศึกษา 122 ชั้นเรียน ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 25 โรงเรียน ข้อมูลที่ได้รับเพิ่มเติม ได้จากการสังเกตการเรียนการสอนในชั้นเรียนของครูและการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความแปรปรวนในการเรียนรู้ทางศิลปศึกษา ในชั้นเรียนมี 4 ประการ คือ

1. ครูผู้สอน
2. ผู้เรียน
3. การมีผลกระทบและความสัมพันธ์ภายในชั้นเรียน
4. เนื้อหาของหลักสูตร

งานวิจัยในประเทศ

วิบูลย์ จันทร์แยม (2531) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "สภาพการจัดการเรียนการสอนของครูศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพ การจัดการเรียนการสอนของครูศิลปศึกษาที่มีความต่างกันในด้าน เพศ วัย วุฒิ และขนาด ของโรงเรียน โดยใช้แบบสอบถามครูศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียน สังกัด จังหวัดลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี จำนวน 72 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านหลักสูตร เวลาเรียนศิลปะศึกษาที่กำหนดไว้น้อยเกินไป ไม่เพียงพอในการเรียนการสอน มีผลทำให้นักเรียนปฏิบัติงานในเวลาเรียนไม่สำเร็จ กิจกรรมการเรียนการสอนขาดความต่อเนื่อง นักเรียนขาดทักษะในการปฏิบัติ และมีผลทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน

2. เนื้อหาวิชา ในบางเรื่องยังไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เนื้อหาวิชาบางส่วนมีความซ้ำซ้อนกัน วัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานหาซื้อได้ยาก วิชาศิลปะศึกษาที่เป็นวิชาบังคับเรียนเฉพาะชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 เท่านั้น ส่วนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ไม่บังคับ ทำให้ผู้เรียนขาดความต่อเนื่อง เมื่อไปเลือกเรียนวิชาศิลปะศึกษาในระดับสูงต่อไปมักจะลืมความรู้เดิม

3. ครูศิลปะศึกษา มีความต้องการที่จะเข้ารับการสัมมนาทางด้านศิลปะเพิ่มเติม และวิธีการสอนศิลปะศึกษาที่ครูใช้น้อยที่สุด คือ การศึกษานอกสถานที่

4. สื่อการสอนที่ใช้น้อยที่สุด คือ เครื่องวิทัศน์ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นส่วนใหญ่ไม่มีห้องปฏิบัติการด้านศิลปะ โดยเฉพาะ

5. หนังสือเรียนที่ใช้ประกอบการสอนยังไม่เพียงพอ และหนังสือแต่ละเล่มผู้เรียนมักจะอธิบายความหมายหรือข้อความแตกต่างกันออกไป ทำให้เกิดความสับสน โดยเฉพาะผู้สอนบางคนที่ไม่สำเร็จการศึกษาทางด้านศิลปะศึกษาโดยตรง จะประสบปัญหาทางการสอนมาก

ประเทศ สุธสถิตย์ (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนะหัวหน้าหมวดวิชาศิลปะ-ศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533)" ผลการวิจัยพบว่า

1. หัวหน้าหมวดวิชาศิลปะศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร มีความคิดเห็นต่อหลักสูตรศิลปะศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในด้านตัวหลักสูตร ได้แก่ รายวิชา จุดประสงค์รายวิชา โครงสร้างหลักสูตร ในด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดผลประเมินผล ตามแนวของหลักสูตร (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีเกณฑ์เฉลี่ยอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

2. หัวหน้าหมวดวิชาศิลปะศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร ที่มีเพศ อายุ วุฒิทางการศึกษา สาขาวิชาที่สำเร็จ และประสบการณ์ในการสอนที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักสูตรวิชาศิลปะศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ในทุกด้านไม่แตกต่างกัน

สังคม ทองมี (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนะของผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาหลักสูตร นักวิชาการด้านศิลปศึกษาและผู้ใช้หลักสูตรที่มีต่อวิชาศิลปศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)" ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักการและจุดหมาย มีความชัดเจนดี มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ
2. โครงสร้าง ควรแยกวิชาศิลปศึกษา ดนตรี และนาฏศิลป์ ออกจากรายวิชาเดียวกัน และเพิ่มคาบเวลาเรียนวิชาบังคับแกน ศิลปะกับชีวิตเป็น 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค
3. รายวิชา การฝึกทักษะต่าง ๆ ควรเน้นในวิชาเลือกเสรี โรงเรียนควรเปิดให้พร้อมเพรียง
4. ควรเน้นความรู้พื้นฐาน และความชื่นชม รู้คุณค่าในศิลปวัฒนธรรม
5. การวัดผลและประเมินผล ครูขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการวัดผลและประเมินผลและเนื้อหาวิชามาก อาจไม่สามารถประเมินผลได้บรรลุจุดมุ่งหมาย

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูศิลปศึกษา พบว่า

1. ด้านตัวหลักสูตร ผู้บริหารและครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.5
2. ด้านสภาพการใช้หลักสูตร ผู้บริหารและครูศิลปศึกษาเห็นด้วยตรงกัน
3. ด้านปัญหาการใช้หลักสูตร ผู้บริหารและครูศิลปศึกษาไม่แน่ใจตรงกัน
4. ด้านการเตรียมความพร้อมการใช้หลักสูตร ผู้บริหารและครูผู้สอนศิลปศึกษามีความพร้อมในระดับปานกลาง
5. สาเหตุที่ครูศิลปะไม่ยอมรับหลักสูตร ผู้บริหารเห็นว่า เนื่องจากครูไม่เข้าใจทักษะกระบวนการในการนำหลักสูตรไปใช้ ส่วนครูศิลปศึกษาเห็นว่า เนื่องจากครูได้รับคำชี้แจงเกี่ยวกับหลักสูตรไม่ชัดเจน

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า หลักสูตรควรสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน มีความทันสมัย เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมือง สังคม เทคโนโลยี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ดังนั้นในการปรับปรุงหลักสูตรแต่ละครั้งจึงควรประมวลความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุก ๆ ฝ่าย เพื่อจะได้ความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์และสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต